

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 340

Nowe kierunki w zarządzaniu przedsiębiorstwem – wiodące orientacje

Redaktorzy naukowci

Jan Lichtarski, Stanisław Nowosielski,
Grażyna Osbert-Pociecha,
Edyta Tabaszewska-Zajbert

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2014

Redaktor Wydawnictwa: Elżbieta Kozuchowska, Barbara Majewska

Redaktor techniczny: Barbara Łopusiewicz

Korektor: Barbara Cibis

Łamanie: Beata Mazur

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:

www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,

w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej www.dbc.wroc.pl,

The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,

a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon

http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się
na stronie internetowej Wydawnictwa

www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2014

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-453-0

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk i oprawa:

EXPOL, P. Rybiński, J. Dąbek, sp.j.

ul. Brzeska 4, 87-800 Włocławek

Spis treści

Wstęp	13
-------------	----

Część 1. Teoretyczno-metodologiczne problemy rozwoju orientacji w zarządzaniu (redaktor naukowy Jan Lichtarski)

Agnieszka Bieńkowska, Anna Zgrzywa-Ziemak: Współwystępowanie koncepcji i metod zarządzania w świetle badań empirycznych	17
Katarzyna Bratnicka: Twórczość organizacyjna: zdefiniowanie i operacjonalizacja nowego konstruktów	27
Wojciech Czakon: Metodologiczny rygor w badaniach nauk o zarządzaniu .	37
Janusz Czekaaj, Marek Ćwiklicki: Możliwe i rekomendowane sposoby grupowania i porządkowania współczesnych metod i koncepcji zarządzania	46
Magdalena Hopej-Kamińska, Anna Zgrzywa-Ziemak, Marian Hopej, Robert Kamiński: Czynniki kształtujące prostotę struktury organizacyjnej.....	58
Anna Kwiotkowska: Jakościowa analiza porównawcza jako koncepcja metodologiczna w naukach o zarządzaniu	65
Jan Lichtarski: Koncepcyjno-instrumentalny dorobek nauk o zarządzaniu oraz jego skuteczność w radzeniu sobie z typowymi sprzecznościami i dylematami w praktyce zarządzania.....	78
Janusz Marek Lichtarski: Synoptyczny i inkrementalny rozwój współczesnych orientacji w przedsiębiorstwie	91
Krystyna Lisiecka, Ewa Czyż-Gwiazda: Projakościowa orientacja organizacji w Polsce i Serbii – empiryczna analiza porównawcza.....	99
Katarzyna Piórkowska: Treści kognitywne i metodologiczne psychologii społecznej i poznawczej w kontekście nauk o zarządzaniu.....	112
Maja Prudzienica: Partnerstwo międzysektorowe w Polsce i Wielkiej Brytanii – istota, charakterystyka i uwarunkowania.....	121
Agnieszka Sokolowska: Teoretyczno-metodologiczne dylematy związane ze społeczną odpowiedzialnością przedsiębiorstwa.....	130
Ewa Izabela Stańczyk-Hugiet: Perspektywa ewolucyjna w zarządzaniu strategicznym. Refleksja z badań	141
Łukasz Sułkowski: Paradygmaty i nurty badawcze w metodologii nauk o zarządzaniu – próba syntezy w oparciu o światową literaturę przedmiotu	154
Piotr Szymański: Ewolucja koncepcji zarządzania wartością przedsiębiorstwa – przegląd literatury.....	167

Michał Trocki: Zmiany instytucjonalne w naukach zarządzania w warunkach globalizacji.....	181
Przemysław Zbierowski, Mariusz Bratnicki: Orientacja pozytywna jako nowy kierunek w zarządzaniu przedsiębiorstwem	189
Kazimierz Zimniewicz: Nauka o zarządzaniu wobec potrzeb praktyki	199

Część 2. Orientacja procesowa (redaktor naukowy Stanisław Nowosielski)

Nicoletta Baskiewicz: Koncepcja japońskiego zarządzania a założenia zarządzania przedsiębiorstwem zorientowanym procesowo	209
Renata Brajer-Marczak: Aspekty kulturowe w przedsiębiorstwie zorientowanym na procesy	218
Tomasz Brzozowski: Orientacja na procesy w modelu zrównoważonej produkcji	230
Szymon Cyfert: System granic architektury procesów organizacji – determinanty kształtowania i dysfunkcje w definiowaniu	243
Ewa Czyż-Gwiazda: Orientacja procesowa organizacji – aspekt teoretyczno-empiryczny	251
Bartłomiej J. Gabryś: Terapeuta czy kontroler, czyli dominujący dyskurs w organizacji i przykład jego analizy	266
Piotr Grajewski: Przesłanki podejścia procesowego do projektowania i zarządzania organizacją.....	275
Grzegorz Jokieli: Identyfikacja procesów w łańcuchach dostaw.....	283
Anna Marciszewska: Zarządzanie portfelem projektów w organizacjach <i>non-profit</i>	293
Stanisław Nowosielski: Ciągłe doskonalenie procesów w organizacji. Możliwości i ograniczenia	303
Przemysław Polak: Wpływ notacji BPMN na podejście procesowe w zarządzaniu.....	318
Maciej Urbaniak: Perspektywy doskonalenia systemów zarządzania jakością	326
Jędrzej Wasiak-Poniatowski: Procesy wdrażania usług świadczonych elektronicznie w urzędach gmin.....	338
Jędrzej Wiczorkowski: Ewolucja metod i notacji modelowania procesów biznesowych	345
Aleksandra Zaleśna: Zwiększanie świadomości procesowej wyzwaniem dla pracowników organizacji.....	355

Część 3. Orientacja na zmiany (redaktor naukowy Grażyna Osbert-Pociecha)

Adela Barabasz: Ambiwalencja w warunkach zmiany organizacyjnej. Spojrzenie psychoanalityczne	369
Dominika Bąk-Grabowska: Niestandardowe formy zatrudnienia w teorii nauki o zarządzaniu – rekomendacje dla prowadzenia badań empirycznych.....	380
Wojciech B. Cieśliński, Jakub Mierzyński: Model strategicznej odnowy procesów biznesowych przedsiębiorstw sektora motoryzacyjnego	390
Jerzy Lech Czarnota: Analiza i ocena ryzyka menedżerskiego na podstawie wybranych przypadków	400
Remigiusz Gawlik: Zastosowanie metody analitycznego procesu sieciowego do wspierania racjonalnych wyborów młodych Europejczyków	415
Grażyna Gruszczyńska-Malec, Monika Rutkowska, Milena Gojny: Motywacja pracowników w wieku 50+ w świetle wyników badań empirycznych.....	427
Andrzej Kaleta: Strategie małych, średnich i dużych przedsiębiorstw w Polsce	438
Kazimierz Krzakiewicz: Zmiany w organizacji i strukturalna inercja	450
Monika Kwiecińska: Koncepcja społecznego zaangażowania przedsiębiorstw CCI (<i>Corporate Community Involvement</i>) – teoretyczne i praktyczne podstawy zmiany w postrzeganiu roli przedsiębiorstwa w otoczeniu	461
Dagmara Lewicka: Wprowadzanie systemu ciągłych usprawnień jako zmiany w przedsiębiorstwie – analiza najistotniejszych barier i źródeł oporu ..	474
Mirosław Moroz: Istota elastyczności przedsiębiorstwa w opinii kadry kierowniczej przedsiębiorstw internetowych	487
Jerzy Niemczyk, Rafał Trzaska: Zarządzanie w sieciach międzyorganizacyjnych z perspektywy ról i funkcji menedżera	496
Przemysław Niewiadomski, Bogdan Nogalski: Kryteria konkurencyjności wyrobów w elastycznej organizacji – perspektywa wytwórcy	509
Grażyna Osbert-Pociecha: Zmiany optymalizujące złożoność – jako uwarunkowanie gospodarowania energią organizacji	525
Piotr Rogala: Ciągłe doskonalenie jakości według norm ISO serii 9000	536
Ryszard Rutka, Małgorzata Czerska: Czynniki wpływające na poziom i strukturę kosztów zmian w organizacji	546
Jan Skalik: Ewolucja zarządzania zmianami w przedsiębiorstwie	557
Danuta Szpilko: Wykorzystanie badań foresight w procesie budowania strategii rozwoju przedsiębiorstw turystycznych	567
Dorota Teneta-Skwiercz: Analiza i ocena ruchu Sprawiedliwego Handlu – wątpliwości związane z jego dalszym upowszechnianiem	582

Małgorzata Trenkner: Menedżer jako lider zmiany na przykładzie implementacji systemów zarządzania jakością.....	595
Czesław Zajac: Procesy integracyjne w warunkach przejść i fuzji przedsiębiorstw – aspekty organizacyjne i społeczne.....	607
Agnieszka Zakrzewska-Bielawska: Ewolucja struktur organizacyjnych – w drodze do elastyczności i innowacyjności.....	615

Część 4. Orientacja na wiedzę i kapitał intelektualny (redaktor naukowy Edyta Tabaszewska-Zajbert)

Anna Cierniak-Emerych: Partycypacja pracownicza w procesie transferu wiedzy w przedsiębiorstwie.....	627
Wojciech Dyduch, Katarzyna Bratnicka: Twórczość strategiczna jako podstawa budowania kapitału intelektualnego organizacji.....	637
Joanna Ejdys, Łukasz Nazarko: Foresight gospodarczy – instrumentem orientacji na przyszłość.....	651
Aldona Glińska-Noweś: Rola kapitału społecznego organizacji w kształtowaniu jej kapitału intelektualnego.....	665
Katarzyna Grzesik: Kapitał społeczny w funkcjonowaniu współczesnych przedsiębiorstw.....	675
Katarzyna Huk: Rozwój utalentowanych pracowników w ramach programów zarządzania talentami w świetle badań.....	688
Bogusław Kaczmarek: Wyzwania dla współczesnych przedsiębiorstw i menedżerów – zarys problematyki.....	701
Jarosław Karpacz: Orientacja organizacji na uczenie się a zmiana rutyn.....	712
Grzegorz Kobyłko: Informacyjne i poznawcze uwarunkowania równowagi organizacyjnej.....	726
Justyna Michniak: Narzędzia kształtowania zachowań etycznych pracowników we współczesnych organizacjach.....	736
Mieczysław Morawski: Zarządzanie wiedzą, kapitałem intelektualnym, talentami – wzajemne relacje.....	747
Katarzyna Piwowar-Sulej: Wzrost wiedzy o zarządzaniu ludźmi jako składowej wiedzy projektowej.....	759
Agnieszka Połomska-Jesionowska: Międzyorganizacyjne uczenie się z perspektywy współdziałania gospodarczego małych przedsiębiorstw.....	770
Włodzimierz Rudny: Mobilność zasobów wiedzy a kreowanie wartości.....	781
Agnieszka Sopińska: Wiedza i kapitał intelektualny w nowych typach organizacji – w organizacjach sieciowych.....	788
Edyta Tabaszewska-Zajbert: <i>Teaching organization</i> a inne modele organizacji opartej na wiedzy – człowiek i wartości.....	799

Summaries

Part 1. Theoretical and methodological problems of orientation development in management

---

Agnieszka Bieńkowska, Anna Zgrzywa-Ziemak: The coexistence of management conceptions and methods in view of empirical research.....	26
Katarzyna Bratnicka: Organizational creativity: defining and operationalizing of a new construct.....	34
Wojciech Czakon: Methodological rigor in management research	45
Janusz Czekaj, Marek Ćwiklicki: Possible and recommended ways of grouping and arranging contemporary management concepts and methods	57
Magdalena Hopej-Kamińska, Anna Zgrzywa-Ziemak, Marian Hopej, Robert Kamiński: Factors influencing the simplicity of organizational structure	64
Anna Kwiotkowska: Qualitative Comparative Analysis as a methodological concept in management research	77
Jan Lichtarski: Conceptual and instrumental achievements of management science and its effectiveness in solving typical contradictions and dilemmas in management practice.....	90
Janusz Marek Lichtarski: Synoptic and incremental development of contemporary management orientations in an enterprise.....	98
Krystyna Lisiecka, Ewa Czyż-Gwiazda: Pro-quality orientation in organizations from Poland and Serbia – empirical comparative analysis	111
Katarzyna Piórkowska: Cognitive and methodological content in the context of management science.....	120
Maja Prudzienica: Cross-sector partnership in Poland and the UK – the essence, characteristics and determinants.....	129
Agnieszka Sokółowska: Theoretical and methodological dilemmas related to the social responsibility of enterprise	140
Ewa Izabela Stańczyk-Hugiet: Variation and selection. Reflections from the research.....	153
Łukasz Sułkowski: Paradigms and research currents in methodology of management – trial of synthesis on the basis of world literature	166
Piotr Szymański: Value-based management evolution – literature review.....	180
Michał Trocki: Institutional changes in management sciences in the context of globalization	188
Przemysław Zbierowski, Mariusz Bratnicki: Enterprise's strategic orientations as an important direction of future research in strategic management	198
Kazimierz Zimniewicz: Science of management versus the needs of practice	205

Part 2. Process orientation

Nicoletta Baskiewicz: Japanese management concept vs. assumptions from process-oriented business management.....	217
Renata Brajer-Marczak: Cultural aspects in a process oriented company	229
Tomasz Brzowski: Processes orientation in a model of diverse production	242
Szymon Cyfert: Systems of organization processes architecture boundaries: determinants of shaping and dysfunctions in defining	250
Ewa Czyż-Gwiazda: Theoretical and empirical aspect of business process orientation	265
Bartłomiej J. Gabryś: Therapist or controller: dominating discourse in organization and its analysis	274
Piotr Grajewski: Presumptions of the process-oriented approach to design and management of the organization	282
Grzegorz Jokieli: Identification of processes in the supply chain.....	292
Anna Marciszewska: Project portfolio management in non-profit organizations.....	302
Stanisław Nowosielski: Continuous process improvement in an organization. Possibilities and limitations	317
Przemysław Polak: BPMN influence on the process approach in management	325
Maciej Urbaniak: Prospects for improvement of quality management systems	337
Jędrzej Wasiak-Poniatowski: The processes of implementation of electronic services in municipal offices.....	344
Jędrzej Wiczorkowski: The evolution of business process modeling methods and notations	354
Aleksandra Zaleśna: Process consciousness raising – a challenge for organization’s employees.....	365

Part 3. Change orientation

Adela Barabasz: Ambivalence towards organizational change. Psychoanalytic perspective	379
Dominika Bąk-Grabowska: Nonstandard forms of employment in the theory of management science – recommendations for empirical research	389
Wojciech B. Cieśliński, Jakub Mierzyński: Model of strategic renewal of business processes of automotive industry	399
Jerzy Lech Czarnota: Analysis and assessment of managerial risk based on selected examples	414

Remigiusz Gawlik: Supporting rational choices of young Europeans with the use of Analytic Network Process method.....	426
Grażyna Gruszczyńska-Malec, Monika Rutkowska, Milena Gojny: 50+ workers' motivation to work – empirical evidences.....	437
Andrzej Kaleta: Strategies of small, medium and large enterprises in Poland..	449
Kazimierz Krzakiewicz: Organisational change and structural inertia	460
Monika Kwiecińska: Corporate Community Involvement – theoretical and practical basis for changes in the perception of the role of companies in environment.....	473
Dagmara Lewicka: Implementation of system of continuous improvement as a change in a company – analysis of the most important barriers and sources of resistance	486
Mirosław Moroz: Essence of the enterprise flexibility in the opinion of management of internet businesses	495
Jerzy Niemczyk, Rafał Trzaska: Management in inter-organizational networks – manager's roles and functions perspective	508
Przemysław Niewiadomski, Bogdan Nogalski: Competition criteria of products at a flexible organization – manufacturer's perspective	523
Grażyna Osbert-Pociecha: Changes limiting the complexity – as conditioning of organizational energy management.....	535
Piotr Rogala: Continual improvement of quality according to the ISO 9000 series standards	545
Ryszard Rutka, Małgorzata Czerska: Factors determining the level and structure of costs of changes in an organization	556
Jan Skalik: Evolution of management of changes in an enterprise.....	566
Danuta Szpilko: The use of foresight research in the process of building tourism enterprises development strategy.....	581
Dorota Teneta-Skwiercz: The Fair Trade analysis and assessment – doubts connected with its further dissemination	594
Małgorzata Trenkner: Manager as a leader of change in the implementation of quality management systems.....	606
Czesław Zajęc: Integration processes in the conditions of acquisitions and mergers of enterprises – social and organizational aspects	614
Agnieszka Zakrzewska-Bielawska: The evolution of organizational structures – on the way to flexibility and innovativeness.....	624

Part 4. Knowledge and intellectual capital orientation

Anna Cierniak-Emerych: Employee participation in the process of knowledge transfer in a company.....	636
Wojciech Dyduch, Katarzyna Bratnicka: Strategic creativity as a basis for developing organizational intellectual capital and enhancing performance	650

Joanna Ejdys, Łukasz Nazarko: Economic foresight as an instrument of a future-oriented strategy	664
Aldona Glińska-Neweś: The role of social capital in shaping the organisation's intellectual capital	674
Katarzyna Grzesik: Social capital in the functioning of contemporary enterprises	687
Katarzyna Huk: The development of talent in the talent management programs in the light of research	700
Bogusław Kaczmarek: Challenges for contemporary businesses and managers – basic problems and outline of issues	711
Jarosław Karpacz: Organizational learning orientation versus change of routines	725
Grzegorz Kobyłko: Information and cognitive conditionality of organizational balance	735
Justyna Michniak: Ethical behaviour building tools in modern organisations.....	746
Mieczysław Morawski: The relationship between knowledge management, intellectual capital management and talent management	758
Katarzyna Piwovar-Sulej: Increase of human resources management knowledge as a component of project knowledge	769
Agnieszka Połomska-Jesionowska: Inter-organizational learning from the prospect of economic cooperation of small businesses	780
Włodzimierz Rudny: Knowledge assets mobility and value creation.....	787
Agnieszka Sopińska: Knowledge and intellectual capital in a new type of organisations: network organisations	798
Edyta Tabaszewska-Zajbert: Teaching Organization and other types of knowledge-based organization – human and values	810

Czesław Zajac

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

PROCESY INTEGRACYJNE W WARUNKACH PRZEJĘĆ I FUZJI PRZEDSIĘBIORSTW – ASPEKTY ORGANIZACYJNE I SPOŁECZNE

Streszczenie: W opracowaniu dokonano identyfikacji i oceny społecznych oraz organizacyjnych aspektów przejęć i fuzji przedsiębiorstw. Podstawą do jego przygotowania były studia nad literaturą przedmiotu oraz wyniki badań empirycznych przeprowadzonych przez autora za pomocą kwestionariusza skategoryzowanego w dziesięciu dużych przedsiębiorstwach uczestniczących w procesach transformacji właścicielskiej, dokonywanej poprzez przejęcie lub fuzje. Rezultaty tych badań wskazują na dużą ilość i różnorodność problemów i zadań o charakterze społecznym i organizacyjnym, które występują we wszystkich fazach przejścia lub fuzji. Właściwa identyfikacja oraz skuteczne ich rozwiązanie przez komitet ds. transformacji właścicielskiej oraz menedżera odpowiedzialnego za tę transformację jest jednym z kluczowych warunków skutecznej integracji ludzi i zadań w procesie zmiany właścicielskiej dokonywanej poprzez przejęcie lub fuzję.

Słowa kluczowe: przejęcie, fuzja, zmiana właścicielska, integracja.

DOI: 10.15611/pn.2014.340.54

1. Wstęp

Przejęcia i fuzje przedsiębiorstw, poprzez które dokonuje się transformacja właścicielska, stanowią przykład wielowymiarowych i złożonych zmian. Wywołują one zarazem wiele innych zmian we wszystkich najważniejszych obszarach przejmowanych, przejmujących oraz łączących się przedsiębiorstw. Zmianom tym towarzyszy wiele problemów społecznych (personalnych, kulturowych) oraz organizacyjnych, z którymi przychodzi się „zmierzyć” decydom odpowiedzialnym za ich właściwe przygotowanie, wdrożenie oraz utrwalenie. Kluczowym czynnikiem powodzenia każdego przejęcia lub fuzji jest skuteczna integracja ludzi i zadań w całym procesie zmiany właścicielskiej. Jest ona możliwa pod warunkiem dokonania właściwej identyfikacji i trafnej diagnozy tego rodzaju problemów oraz znalezienia i zastosowania skutecznych sposobów ich rozwiązywania. W praktyce jest to trudne ze względu na istotę oraz charakter przejęć i fuzji. Z jednej strony bowiem można wyodrębnić

względnie powtarzalne, typowe zadania w obszarze organizacji i zarządzania, finansów, działalności podstawowej oraz marketingu łączących się przedsiębiorstw, które powinny być zrealizowane bez względu na formę, rodzaj oraz charakter przejęcia lub fuzji. Z drugiej zaś każdy proces zmiany właścicielskiej jest unikatowy i niepowtarzalny, obarczony wysokim ryzykiem decyzyjnym, wynikającym z konieczności podejmowania szybkich decyzji przy ograniczonym dostępie do informacji, co uniemożliwia pełne wykorzystanie „typowych” doświadczeń menedżerskich [Haspelslagh, Jemison 1991, s. 52-53].

Celem opracowania jest identyfikacja i ocena, społecznych i organizacyjnych aspektów procesów integracyjnych. Podstawą do jego przygotowania są studia nad literaturą przedmiotu oraz wyniki badań empirycznych przeprowadzonych przez autora¹.

2. Organizacyjny wymiar procesów przygotowania, wdrażania i utrwalania przejęć i fuzji przedsiębiorstw

Organizacyjne aspekty procesów przejęć i fuzji przedsiębiorstw odnoszą się zarówno do organizacji tych procesów, jak i problemów oraz zmian występujących w obszarze organizacyjnym przejmowanych i przejmujących oraz łączących się przedsiębiorstw. Warto je rozpatrywać w kontekście najważniejszych zadań realizowanych w kolejnych fazach zmiany właścicielskiej.

W fazie przygotowania (planowania) przejęcia lub fuzji zadania te obejmują: ustalenie celów ogólnych oraz celów cząstkowych, określenie i przyjęcie kryteriów wyboru partnerów, wykreowanie wizji nowego, powstałego po połączeniu, podmiotu gospodarczego w wymiarach organizacyjno-strukturalnych. W fazie tej strategiczni decydenci winni znaleźć odpowiedź zarówno na pytania dotyczące dokonania wyboru orientacji strategicznej: „przejmować czy łączyć się?” oraz „w jaki sposób przeprowadzić zmianę właścicielską w każdym przypadku?”. Trafnie dobrane kryteria ogólne i kryteria szczegółowe wyboru partnera projektowanej fuzji lub przejęcia pozwalają na optymalizację takiego wyboru z punktu widzenia oceny jego dopasowania do sformułowanych wcześniej celów planowanej integracji.

Faza wdrażania przejęcia lub fuzji, w której dochodzi do połączenia się przedsiębiorstw – uczestników integracji, umożliwia wykorzystanie jednego z następujących podejść do wprowadzania zmian [Brilman 2002, s. 207-211]:

---

¹ Badania te, o charakterze studiów przypadków, prowadzone były w latach 2004-2010 za pomocą kwestionariusza skategoryzowanego w 10 dużych przedsiębiorstwach Wrocławia i Jeleniej Góry, które uczestniczyły w procesach przejęć dokonywanych przez instytucjonalnych inwestorów branżowych lub fuzji. Przedsiębiorstwa te reprezentują sektor bankowy, przemysł chemiczny, maszynowy, hutnictwo metali nieżelaznych, produkcję AGD, produkcję środków transportu. Przedmiot badań stanowiły kulturowe, personalne oraz organizacyjne problemy towarzyszące transformacji właścicielskiej w badanych przedsiębiorstwach.

- pozostawienie wszystkim jednostkom organizacyjnym możliwości funkcjonowania w nieograniczonym czasie na dotychczasowych zasadach;
- utrzymanie dotychczasowych sposobów funkcjonowania tylko w odniesieniu do klientów i personelu, natomiast wprowadzenie zmian tylko w tych miejscach, w których „dotkną” one interesariuszy przedsiębiorstwa w minimalnym stopniu;
- wdrożenie w nowo powstałym przedsiębiorstwie sposobów działania przeniesionych ze spółki macierzystej;
- dokonanie wyboru najbardziej efektywnego rozwiązania spośród możliwych, dostępnych rozwiązań (optymalizacja wyboru);
- znalezienie trzeciego, alternatywnego rozwiązania, w stosunku do dwóch poprzednich.

W tej fazie, jak podkreśla wielu autorów, kładzie się szczególny nacisk na zadania realizowane przez lidera zmian, który jest wyłaniany spośród przedstawicieli najwyższego kierownictwa nowego podmiotu [Schuler, Jackson, Lou 2004, s. 105].

Zadania te polegają na:

- ustaleniu wspólnych celów dla pracowników łączących się przedsiębiorstw – wykreowanie wizji nowo powstającego przedsiębiorstwa, wskazanie przyszłości menedżerom i pracownikom oraz możliwości realizacji przez nich karier zawodowych w nowym przedsiębiorstwie;
- wyznaczeniu reguł i priorytetów integracji: określenie oczekiwanych, pożądanych z punktu widzenia tych celów, typów zachowań, sposobów nastawienia do pracy i zadań, jakie stawiane będą poszczególnym pracownikom, kierownikom i zespołom w okresie transformacji;
- doborze menedżerów wyższego szczebla zarządzania dla nowego przedsiębiorstwa;
- utworzeniu komitetu do spraw integracji, złożonego z przedstawicieli kierownictwa i załogi, bezpośrednio podległych liderowi zmian;
- utworzeniu komitetu sterującego transformacją właścicielską, złożonego z przedstawicieli najwyższego kierownictwa, reprezentujących wysoki poziom wiedzy merytorycznej, posiadających takie zdolności i umiejętności interpersonalne oraz przejawiających styl zarządzania, postawy i zachowania sprzyjające realizacji celów integracji;
- powołaniu do życia zespołów problemowych, odpowiedzialnych za realizację zadań cząstkowych, potrafiących budować klimat wzajemnego zaufania i w ten sposób tworzących podstawy do współpracy pracowników łączących się przedsiębiorstw;
- opracowaniu odpowiedniego systemu motywacyjnego, zorientowanego na minimalizowanie oporów pracowniczych przeciw zmianom, wynikających z poczucia zagrożenia i obaw przed planowanymi zmianami, związanymi z połączeniem oraz uzyskaniem poparcia pracowników dla tych zmian.

Występujące w fazie utrwalania zmian po połączeniu się przedsiębiorstw liczne zadania i problemy organizacyjne oraz społeczne wynikają z konieczności „dotarcia

się” nowo zbudowanej struktury organizacyjnej, rozwoju standardów i norm tworzących rdzeń nowej kultury organizacyjnej. Najważniejszy dla zespołu zarządzającego zmianami w tym okresie jest odpowiedni monitoring oraz właściwa ocena realizowanych zadań i utrzymanie skutecznej komunikacji.

3. Społeczne aspekty integracji w procesie transformacji właścicielskiej

Integracja ludzi w procesach przejść i fuzji przedsiębiorstw powinna opierać się na jasnej i skutecznej komunikacji wewnętrznej, wyraźnym podziale odpowiedzialności za integrację pomiędzy liderem zmian a kluczowymi menedżerami i specjalistami, na szybkich i trafnych decyzjach personalnych, skutkujących między innymi przesunięciami niektórych kluczowych menedżerów do przejętych jednostek organizacyjnych, oraz na podjęciu działań zorientowanych na transformację kultury organizacyjnej. Jednoczesna integracja ludzi i zadań w praktyce odbywa się poprzez rotację (także między różnymi krajami w przypadku przejść i fuzji o charakterze międzynarodowym) pracowników między różnymi jednostkami organizacyjnymi, wspólne szkolenia połączone ze spotkaniami integracyjnymi, tworzenie wspólnych zespołów projektowych oraz bieżące spotkania przedstawicieli obu stron „mariżu organizacyjnego” w celu rozwiązywania problemów operacyjnych [Aniszewska 2002]. Ważne jest tu rozpoznanie kontekstu sytuacyjnego dokonywanej zmiany właścicielskiej oraz towarzyszących jej najważniejszych problemów o charakterze społecznym i organizacyjnym. Takie podejście zwiększa prawdopodobieństwo uzyskania efektów synergicznych oraz zadowolenia pracowników. Istotną rolę w tym zakresie odgrywa również właściwa identyfikacja skutków zmian wywołanych przez przejście lub fuzję dla pracowników i menedżerów na różnych poziomach hierarchicznych przedsiębiorstwa przejętego i przejmującego lub łączących się przedsiębiorstw. Należy jednak mieć na uwadze to, że integracja ludzi oraz kultur organizacyjnych łączących się przedsiębiorstw nie może być celem samym w sobie. Powinna ona wspierać realizację celów ekonomiczno-finansowych, założonych przez strategicznych decydentów na etapie planowania zmiany właścicielskiej. Decydenci ci muszą dokonywać racjonalnych wyborów spośród dostępnych im czynników kapitałowych, personalnych, organizacyjnych i technicznych, a wynikiem takich wyborów może być „nowy ład organizacyjny”. Stanowi on rdzeń zmiany właścicielskiej, dokonanej na drodze przejścia lub fuzji [Marks 1994, s. 37-38 oraz 41-51]. Ład organizacyjny, o którym tutaj mowa, kształtowany jest przez wizję, misję, kulturę organizacyjną, kontrakty psychologiczne, nowe wzorce systemu społecznego przedsiębiorstwa, wśród nich systemu pracy. Należy go odnosić do formalnej oraz nieformalnej struktury organizacyjnej i traktować jako wyznacznik zachowań, ułatwiający pracownikom i menedżerom orientowanie się na przyszłość w nowo powstałym układzie organizacyjnym. Warto zatem także bliżej przyjrzeć się zada-

niom o charakterze społecznym, realizowanym w poszczególnych fazach przejścia lub fuzji.

Do najważniejszych zadań społecznych w fazie przygotowawczej (planowania) zmiany właścicielskiej należy zaliczyć: wybór menedżera odpowiedzialnego za zarządzanie procesem przejścia lub fuzji oraz określenie metod psychologicznego wsparcia pracowników i menedżerów w przygotowaniu się do procesu integracji. Praktyka gospodarcza wskazuje również na zasadność opracowywania w tej fazie przez zespół (komitet) ds. przejścia lub fuzji tzw. księgi standardów, która zawiera opis najważniejszych, ujednoczonych wzorców zachowań, procesów i działań, występujących we wszystkich kluczowych obszarach przedsiębiorstwa [Cartwright, Cooper 2001, s. 37]. Członkowie takiego zespołu winni posiadać odpowiednią wiedzę, umiejętności i doświadczenie oraz autorytet wśród menedżerów, zwłaszcza średniego szczebla zarządzania. Jako kryteria szczegółowe, które były wymienione wcześniej wśród organizacyjnych zadań występujących w fazie planowania zmiany właścicielskiej, uwzględnianie są także: stopień zgodności kultur organizacyjnych, wykorzystywane metody zarządzania zasobami ludzkimi oraz potencjał kadrowy partnerów [Sudarsanam 1998, s. 50]. Ocenę stopnia atrakcyjności przeszłego partnera może ułatwić znalezienie odpowiedzi na następujące pytania:

- Czy kandydat na partnera dysponuje odpowiednią kadrą kierowniczą wyższego i średniego szczebla?
- Jakie są podobieństwa i różnice między kulturami organizacyjnymi przygotowującymi się do połączenia?
- Czy zarząd spółki przyszłego partnera zamierza wykorzystać projektowaną zmianę właścicielską jako możliwość długofalowego rozwoju, czy też jako szansę szybkiego zwrotu z zainwestowanego kapitału?
- Czy członkowie tego zarządu dążą do utrzymania stanowisk, czy nastawieni są na współpracę po połączeniu?
- Jakie jest nastawienie do przygotowywanej zmiany właścicielskiej kierownictwa średniego szczebla, specjalistów i pozostałych pracowników?

Przy wyborze partnera należy dochować poufności prowadzonych rozmów i negocjacji. Może ją zagwarantować ograniczenie negocjatorów do kilku wybranych przedstawicieli ścisłego kierownictwa. Wybór kandydata do połączenia odbywa się według procedury dwustopniowej selekcji. Obejmuje ona analizę szerokiego zestawu potencjalnych partnerów do połączenia oraz przygotowanie tzw. krótkiej listy kandydatów. Każde z przedsiębiorstw – potencjalnych kandydatów z tej listy – ocenianie jest pod kątem zdolności do generowania dochodów, a jego kadra kierownicza poddawana jest ocenie kompetencji menedżerskich (tzw. audyt menedżerski). W ramach psychologicznego przygotowania pracowników do planowanego połączenia należy rozpoznać ich oczekiwania, poglądy i nastawienia do przygotowywanej integracji z przyszłym partnerem. Użyteczne w tym zakresie może okazać się wzięcie pod uwagę różnych typów mentalności: mentalności nabywcy („zwycięzca

bierze wszystko”), mentalności sprzedawcy, charakteryzującego się kompleksem ofiary, pokonanego, oraz mentalności partnerskiej, charakteryzującej się elastycznością i nastawieniem na współpracę [Jankowski 2000, s. 7-8]. Trzeci z wymienionych typów mentalności wydaje się optymalny z punktu widzenia planowanej integracji. Zarazem najrzadziej występuje w praktyce w modelowej postaci. Stąd też psychologiczne przygotowanie do połączenia powinno skupiać wysiłek na wykreowaniu mentalności partnerskiej poprzez uświadomienie partnerom różnicy poglądów i odmiennego nastawienia do przygotowywanej zmiany. Pozwoli to skuteczniej rozwiązywać problemy oraz konflikty personalne, które zawsze towarzyszą transformacji właścicielskiej.

Faza łączenia się przedsiębiorstw obfituje w wiele zadań, które zostały wymienione w poprzednim punkcie. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że system motywacji, o którym była wcześniej mowa, powinien być ukierunkowany na zmniejszanie dysonansów wynikających z odmienności kultur organizacyjnych łączących się przedsiębiorstw poprzez zachęty do naśladowania przykładów dawanych przez kluczowych menedżerów, empatii, efektywnej komunikacji bazującej na wyjaśnianiu, informowaniu, inspirowaniu, wspieraniu, zachęcie do aktywnego, pozytywnego włączenia się w proces zmian, wzmacnianiu, wskazywaniu możliwości.

Takie podejście stwarza szansę zapoczątkowania budowy nowej, wspólnej kultury organizacyjnej.

W fazie po połączeniu się przedsiębiorstw pojawia się także wiele problemów i zadań o charakterze społecznym. Powinny one być przedmiotem szczególnej troski zespołu zarządzającego transformacją właścicielską, który odpowiada za skuteczną integrację ludzi i zadań. Tego rodzaju problemy i zadania wynikają z konieczności „dotarcia się” nowo powstałej struktury organizacyjnej, rozwoju odmiennych od dotychczasowych standardów, norm i wartości tworzących rdzeń nowej kultury organizacyjnej oraz procesów adaptacji kadry menedżerskiej i pracowników do nowych warunków pracy². Zespół odpowiedzialny za prawidłowe przeprowadzenie zmiany właścicielskiej powinien skutecznie monitorować i właściwie oceniać realizację tych zadań, zapewniać odpowiednią komunikację wewnątrzorganizacyjną. Natomiast zadaniem menedżera odpowiedzialnego za zmiany wywołane przez przejęcie lub fuzję jest kontynuacja psychologicznego wsparcia udzielanego pracownikom, tworzenie klimatu zaangażowania i zaufania pracowników oraz przedstawicieli kadry kierowniczej oraz generowanie, pożądaných z punktu widzenia integracji, nowych wartości, norm i wzorców zachowań.

---

² Wymienione procesy dostosowawcze to przede wszystkim adaptacja do nowego środowiska pracy ekspatriantów, czyli przedstawicieli nowego właściciela – centrali międzynarodowej korporacji (spółka matka, podmiot dominujący), wysyłanych do pracy, często na podstawie tzw. unii personalnej, do przejętych przedsiębiorstw zlokalizowanych za granicą (spółki córki, podmioty zależne), którzy w ramach nadzoru korporacyjnego pilnują jej interesów.

4. Zakończenie

Procesy integracji, konieczne do skutecznego przeprowadzenia przejęcia lub fuzji, przebiegają w warunkach występowania wielu zmian wywołanych bezpośrednio lub pośrednio przez transformację właścicielską. Praktyka wskazuje na zasadność wykorzystywania różnych narzędzi wspomagających zarządzanie tymi zmianami. Wśród nich na uwagę zasługują programy monitorowania procesów integracyjnych, które można uznać za systemy wczesnego ostrzegania. Pozwalają one bowiem, jak wykazały badania empiryczne przeprowadzone przez autora opracowania, wykorzystywać różnorodne źródła oraz techniki pozyskiwania informacji, np. poufne rozmowy z pracownikami, bezpośrednie rozmowy przełożonych z podwładnymi, badania ankietowe, wywiady skategoryzowane, służące do badania opinii pracowników odchodzących z pracy i pozostających w przedsiębiorstwie, oraz wywiady z klientami. Wyniki tych badań wskazują również, że uzyskane za pomocą wyżej wymienionych technik informacje umożliwiają prawidłową i szybką identyfikację problemów społecznych i organizacyjnych, ognisk zapalnych oraz potencjalnych konfliktów, a tym samym stwarzają szansę wczesnej reakcji na zagrożenia skutecznej integracji ludzi i zadań w procesach dokonywanych przejęć lub fuzji przedsiębiorstw.

Literatura

- Aniszewska G., *Proces integracji w fuzjach i przejęciach. Rola kultury organizacyjnej*, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej nr 951, Wrocław 2002.
- Brilman J., *Nowoczesne koncepcje i metody zarządzania*, PWE, Warszawa 2002.
- Cartwright S., Cooper C.L., *Kiedy firmy łączą się lub są przejmowane. Strategie, konflikty, rozwiązania*, Petit, Warszawa 2001.
- Haspelslagh P.H., Jemison D.B., *Managing Acquisitions. Creating Value through Corporate Renewal*, The Free Press, New York 1991.
- Jankowski W., *Fuzje i przejęcia*, „Global Business” 2000, nr 1 (70).
- Marks M.L., *From Turnoil to Triumph. New Life After Mergers, Acquisitions, and Downsizing*, Lexington Books, An Imprint of Macmillan Inc., New York 1994.
- Schuler R.S., Jackson S.E., Lou Y., *Managing Human Resources in Cross-border Alliances*, Routledge, London 2004.
- Sudarsanam P.S., *Fuzje i przejęcia*, WIG Press, Warszawa 1998.

INTEGRATION PROCESSES IN THE CONDITIONS OF ACQUISITIONS AND MERGERS OF ENTERPRISES – SOCIAL AND ORGANIZATIONAL ASPECTS

Summary: This paper identifies and evaluates social and organizational aspects of acquisitions and mergers of companies. Literature studies and the results of empirical research done by the author using a categorized questionnaire in the group of ten big companies which took part in the ownership transformation via acquisition or merger were the sources of information and data of the article. The results of this research indicate the big number and wide variety of social and organizational tasks and problems emerging in all phases of acquisition or merger. Proper recognition and their effective solution by the committee and the manager responsible for the ownership change is a crucial condition of full integration of people and tasks in the process of the ownership transformation done through acquisition or merger.

Keywords: acquisition, merger, ownership change, integration.